

שאלות של עשיו

הַיֹּאֵךְ מַעֲשִׂיין אֶת הַמֶּלֶךְ וְאֶת הַתֵּבָן (רש"י בראשית כה, כז)

התורה מתארת את עשיו – "איש יודע ציד, איש שדה"¹. מסביר רש"י, שכוונת המילים "יודע ציד" היא, שידע לצוד ולרמות את אביו: "שאלו: אבא, היאך מעשרין את המלח ואת התבן? כסבור אביו שהוא מדקדק במצוות".

הדבר מעורר שאלה פשוטה: אם עשיו רצה להצטייר כירא־שמים, הרי בשאלתו זו הוכיח את ההפך. קודם־כול הוכיח את בורותו, שהרי הכול יודעים שמלח ותבן פטורים ממעשר. שנית, כל מי שמדקדק במצוות גם יודע איך מעשרים – נוטלים עשירית. שאלתו מוכיחה לכאורה שאין הוא בקי אפילו בהלכות פשוטות ויום־יומיות.

איך מעשרים?

עלינו לומר אפוא, שכוונתו של עשיו הייתה עמוקה יותר.

המעשר שאליו התכוון עשיו אינו המעשר שאנו מפרישים מהתבואה, אלא בדוגמת המעשר שנתן אברהם למלכי־צדק: "ויתן לו מעשר מכול"². כאן נתן אברהם מעשר מכל רכושו, ובסוג זה של מעשר נכללים גם המלח והתבן.

שאלתו של עשיו לא הייתה על עצם החובה לעשר מלח ותבן, אלא "היאך מעשרין" – כיצד יש לחשב את ערכם של מלח ותבן. המאפיין את המלח והתבן הוא, שאפשר לחשב את ערכם בשתי דרכים: לפי שוויים העצמי ולפי ערכם בשעה שמשתמשים בהם.

המלח כשהוא לעצמו זול ביותר, אולם בתבשיל ערכו עצום, ובלעדיו התבשיל

(1) פרשתנו כה, כז.

(2) בראשית יד, כ.

תפל. גם תבן כשהוא לעצמו ערכו מועט, והוא משמש למספוא או להסקה, אולם כאשר משתמשים בתבן ליצירת לבנים – הרי התבן מגבש את החומר ומעניק ללבנה את חוזקה.

איך טעה יצחק?

זו הייתה שאלתו של עשיו – כיצד מעשרים את המלח והתבן, לפי שוויים העצמי או על-פי ערכם כשהמלח מעורב בתבשיל והתבן בלבנים. בכך ניסה לרמות את אביו ולהצטייר בעיניו כמדקדק במצוות. ואכן, יצחק חשב שהוא באמת מדקדק במצוות, ולכן ביקש לברכו.

אך עדיין אין הדבר ברור³: הלוא יצחק ידע שאין שם שמים שגור בפי עשיו⁴, ואיך הוטעה לחשוב שהוא צדיק ומדקדק במצוות, עד שחפץ לברכו?

שורש עליון

לאמיתו של דבר הכיר יצחק את מהות עשיו. הוא ידע שהוא רשע, בבחינת 'ישראל מומר', אך הוא ראה גם את שורשו העליון. הוא ראה את נשמתו והכיר בה שהיא נשמה גבוהה מאוד, אלא שבירידתה למטה נפלה לשפל המדרגה. לכן רצה לברכו, כדי לזכרו ולגלות בו את שורשו הקדוש.

מהותו זו של עשיו נרמזת במלח ובתבן: מלח מצד עצמו הוא מר ובלתי-נסבל, אבל כשמשתמשים בו נכון, הוא ממתיק את המר. כך גם תבן – מצד עצמו הוא קליפה מיותרת, אבל בעצם הוא מגן על החיטה.

זו גם מהותו הפנימית של עשיו, שבאותם ימים עדיין לא היה בשל לבוא לידי תיקונו. לכך יגיע עשיו בזמן הגאולה⁵, בביאת משיח-צדקנו בקרוב ממש.

(לקוטי שיחות כרך כה, עמ' 116)

(3) תורה אור לאדה"ז פרשתנו כב, ואילך.

(4) פירוש רש"י פרשתנו כז, כא.

(5) שאז יקויים הייעוד (עובדיה א.יח) "והיה בית יעקב אש ובית גוי עשיו לקש".